

Üldplaneeringu arutelul said vormsilased teha kaartidele märkmeid, mis aitavad Teele Nigola (vasakult esimene) sõnul mõista üldplaneeringu koostajatel saarerahva ootusi ja soove. Foto: Egon Erkmann

Uus üldplaneering tõi vormsilased kokku

EGON ERKMANN, TEELE NIGOLA

25. augustil toimus Vormsil rahvakoosolek, kus saare uue üldplaneeringu koostajad ja selle keskkonnamõju hindajad tutvustasid planeeringu lähtekohti ja kuulasid vormsilaste mõtteid ja arvamusi. Rahvamajja kogunes ligi 50 inimest.

Vormsi vallavalitsuse tellimisel on uue üldplaneeringu koostajaks firma Kobras OÜ, kel on planeerimises üle 20-aastane kogemus.

Üldplaneeringu koostamine on etapiline protsess. Esimese avaliku arutelu eesmärk oli tutvustada tööprotsessi ja tegijaid ning teada saada vormsilaste arvamused ja ootused, millele koostajad peaksid erilist tähelepanu pöörama.

Firma Kobras esindaja Teele Nigola tõi sissejuhatuses välja esmased üldisemad teemad, mis nende arvates on Vormsil olulised: eraomandis olevad avaliku huviga teed, ehituskeeluvööndi määramine ja külasadamate planeerimine.

Kobrase meeskonna teised liikmed selgitasid lähemalt kahte teemat: kuidas Eestis (ning ka Vormsil) kujuneb rannas ehituskeeluvöönd ning kuidas on elu- ja ehitustegevusega seotud saare magevee (põhjavee) kasutus ja reoveekanaliseerimise rajamine.

Räägiti ka veekäitlusega kaasnevatest ohtudest saarel.

Üldplaneeringu koostajad olid välja printinud Vormsi kaardid, millel olid kehtivad piirangud, tänane maakasutus ja praeguse üldplaneeringu külasüdamed.

Arutleti teemadel: kas ehitusvõimalust peaks lubama vaid külasüdames või suuremal alal; milline võiks olla eluhoone ehitusalune pind ja kas see võiks olla külades erinev; kuidas mõjutab elamuarenduse ja rohekoridoride muster ning proportsioon metsloomi ja muud elusloodust; millisena peaks kavandama maa sihtotstarbeid; kus võiks ehituskeeluvööndit vähendada; kuhu võiks rajada külasadamakohti ja mida peaks saama seal ehitada.

Kirja pandi kõik, ka vastandlikud seisukohad, sest üldplaneeringu ülesanne on jõuda kogukondlikku kokkuleppeni. Vallavalitsuse roll on erinevate osapoolte huvide tasakaalustada

Üldplaneeringu töögrupp

Vormsi vallavalitsuse juures on töögrupp, kus töötatakse läbi üldplaneeringu lähteseisukohtade teemad, vormsilaste ettepanekud ja muu seotud info.

Töögrupi liikmed:
Maris Jõgeva, Meelis Mägi, Algor Streng ja Elle Puurmann.

Ekspert-teadmiste ja kogemusega on abiks firma Kobras meeskond.

ja inimestele olulisi väärtusi arvestada. Ettepanekute tegemise õigus on igal isikul.

Vormsilaste arvamuste teadmiseks soovitakse rahvakoosolekutel (kogu saarerahvaga korraga või ka külade kaupa) kohtuda umbes kord kuus kuni järgmise aasta veebruarini. Seejärel valmib üldplaneeringu esimene eelnõu, mida tutvustatakse kevadel avalikul väljapanekul. Siis saavad kõik soovijad teha oma ettepanekuid, mida hiljem ühiselt arutatakse.

2024. aasta suvel toimub ametkondadega kooskõlastamine ning tuleva aasta lõpus volikogu poolt vastuvõtmise. Siis antakse veel kord võimalus avalikkusel materialid üle vaadata ja arutada ning alles pärast seda jõutakse üldplaneeringu kehtestamiseni.

Kui kõik läheb plaanipäraselt, võiks uus üldplaneering hakata kehtima 2025. aasta sügisel.

Lähteülesanded ja rahvakoosolekud

Üldplaneeringu lähteülesandega saab tutvuda valla kodulehel: vormsi.ee > Valitsemine > Planeeringud- ja maakorraldus > Uue üldplaneeringu koostamine

Lähiaegadel koostatakse rahvakoosolekute ajakava, et vormsilased saaksid planeerida neis osalemist. Ajakava avaldatakse valla infokanalites.

Soovi korral saab suhelda otse Kobrase meeskonnaga: Teele Nigola, tel 518 7602, teele@kobras.ee.

Riigiametnikud avastasid Vormsit

MARIS JÕGEVA, EGON ERKMANN

23. augustil oli Vormsil ligi 70 erinevate Eesti ametkondade töötajat. Tegu oli iga-aastaste ametnike välitööpäevadega, mis toimusid 21.-23. augustini Läänemaal.

Läänemaale aktuaalsetel teemadel seminarid toimusid Haapsalus, Lääne-Nigula vallas ja Vormsil, eesmärgiga tutvustada ja tõsta ametnike teadlikkust maakonnast.

Vormsil keskenduti kahele teemale: saarvaldade väljakutsetele ja nendega toimetulemisele ning pärandkultuuri tähtsusele ja selle kasutamisele piirkonna arenguks. Seminaridest tehti samal päeval Krog No 14 ees kokkuvõtteid ja välitööde edukat lõppemist aitas tähistada ansambel Puuluup.

Kuidas elad, saarvald?

Seminaril „Kuidas elad, saarvald?“ oli juttu omavalitsuse erinevatest rollidest kogukonna arendamisest ja demokraatia tugevdamisest kuni hoo andmiseni kohalikule arengule. Väikestel omavalitsustel on lihtsam olla kogukonna siduja, samas investeringuteks napib tihti ressursi ja kvaliteetsete teenuste osutamiseks spetsialiste. Demokraatlik otsustusprotsess nõuab jällegi aega ja kogukonna soovi osaleda.

Lisaks Vormsi vallavanemale jagas kogemusi Ruhnu vallavanem Andre Nõu. Väikesaare valda iseloomustab see, et vallamajas tuleb tegeleda küsimustega, mis on muidu ettevõtjate, riigiasutuste või kellegi teise pärusmaa. Näiteks kuulub Ruhnus vallale saakaater, Vormsi vald kavandab mobiilimastide ehitust. Mõlemal saarel on keeruline leida erasektorist lihtsate kommunaalteenuste pakkujaid jms.

Pärandkultuur turismis

Suuremõisa Tallide Tallis arutleti seminaril „Millist brändi, Vormsi?“ pärandkultuuri ja turismi teemal. Vormsil on erakordne rannarootslaste pärand, kuid mitmete vajalike arenduste jaoks jäävad käed lühikeseks. Seetõttu korraldatigi koos Kul-

tuuriministeeriumiga koostööseminar.

Kata Varblane rääkis sissejuhatuseks Vormsi brändi loomise loost. Eesti turismiarenduse suurt pilti tutvustas EASi ja KredExi ühendasutuse turismiosakonna juhataja Rainer Aavik.

Vormsi turismiettevõtja Liina Jutt kõneles enda hooajalisest tegevusest. See peab olema endale tore ja külalisele elamuslik.

Henry Timusk arutles nii pärandkultuuri kui loodusliku elukeskkonna säilitamise üle ning kuidas see võiks olla Vormsi turismiettevõtjale müügiargument. Ta tõdes, et vormsilane soovib turundamiseks sageli lihtsamat ja pragmaatilist lähenemist.

Rannarootsluse keskused

Henry andis ka ülevaate SA Läänemaa planeeritavast rannarootsi alasid tutvustavast projektist.

Selleks oleks neli rajatavat pärandkultuuri tutvustavat keskust: Einby pärimustalu Noarootsis, Rannarootsi Muuseumi merekeskus Haapsalus, rannarootslastele eelnevat aega käsitlev Nõva muinaskoda ja Vormsi pärandkäsitöökeskus Sviby. Viimases tegeletak ehitustraditsioonide, puidu, paekivi, puu- ja sepatööga, kangaste ja keraamikaga. Lisaks oleks seal kohvik, ühisköök ja koolitusruumid.

Ettekannetele järgnes arutelu, milles räägiti Vormsi kui sihtkoha tuntuse kasvatamisest. Mõned mõtted: suuna- ja infotahvlitega tuua esile iga küla eripära; saarel võiks olla turismimaks; turismihooaja pikendamise näiteks novembris hüüdlausega „Vormsi on nädal aega avatud!“, mil saarel on kultuuriprogrammid ning avatud on külastus-, müügi- ja söögikohad ning majutused.

Vormsi mehed päästsid merehädalised

Jonne Berggren ja Tiit Veenurm tõid 10. augustil kell 11 paiku Norrby sadama lähistel kaldale Voosi kurgus paadist merre kukkunud kaks meest.

Merehädalisi märkas rannikul kalamees, kes teatas sellest hädaabinumbri 112 ja helistas ka tuttavale Jonnele, kellel oli sadamas mootorpaat. Häirekeskus alarmeeris nii Vormsi kui ka Haapsalu vabatahtlikke merepäästjaid ning sündmuskohale lendas päästekopter. Merepäästjad pöördusid tänu Jonne tegutsemisele poole pealt tagasi, kopter saatis päästetud mehed kaldani ja lahkus siis.

Päästevestides merehädalised olid vees 20-25 minutit ning kaldal turgutas neid kiirabi.

Vormsil kütitakse hunte

Möödunud talvel tuli saarele hundi paar, kellel on tänaseks ka pesakond. „19. augustil lasti üks noor hunt. Nüüd on alles kaks täiskasvanut ja neli noort hundi,“ ütles Vormsi Jahiseltsi esimees Rein Veitmaa. Lastud hunt kaalus 15,5 kg, täiskasvanud hundi kaal on 30-50 kg. Jahiseltsile oli eraldatud üks hundilaskmise luba, mis nüüd ära kasutati. Veitmaa lisas, et esitas kohe taotluse uute lubade saamiseks. Hundid liiguvad Hosby, Sviby ja Rumpo piirkonnas, kus lisaks metsloomadele on nad murdnud kariloomi. Saar on liiga väike territoorium, mistõttu ei tohiks siin hunte olla.

Puuluup ja 5MIINUST pidasid bändilaagrit

Kaks tuntud ja väga erinevat Eesti bändi pidasid augustis Vormsil ühist bändilaagrit. Folkbänd Puuluup ja hip-hopibänd 5MIINUST jätkasid koostööd, mis sai alguse ühisprojektist „Taevas ja põrgu“, kus löid kaasa ka Vormsi talharpa-noored. „Meile meeldis see projekt, see oli fun ja otsustasime koostööd jätkata,“ kinnitas 5MIINUSE laulja, esinejanimega Korea. Bändilaager on vajalik ühise energia tekkimiseks uute lugude loomisel. Puuluubi liige Remo ütles, et nemad Markoga tinistavad talharpadel mõned viisijupid, millest hakkab lugu kerima. 5MIINUST loob juurde elektroonilise helitausta. Korea kinnitas, et bändilaager on olnud viljakas, sest alus on pandud vähemalt kümnele uuele loole.

300 laenutust raamatukogus

Kolme suvekuu jooksul külastati Vormsi raamatukogu ligi 300 korda. Raamatu laenutuse on (taas)avastanud nii endised kui uued lugejad – suvega lisandus seitse uut lugejat. Populaarseim suveraamat oli Lucinda Riley „Atlas: Pa Salti lugu“. Laste lemmikkirjanikud on aastaid olnud Ilmar Tomusk ja Martin Wildmark. Vormsi raamatukogus on umbes 10 000 raamatut ning augustis lisandusid taas uued raamatud.

Projektitoetuste sügisvoor

20. augustini sai esitada vallale kultuuri- ja kogukonnaprojektide taotlusi. Esitati kaheksa taotlust (projektide kogusumma on 24 238 eurot), mis kokku soovivad vallalt toetust 7257,20 eurot. Taotlusvoorus on projektide toetamiseks 5000 eurot. Komisjoni otsus toetuste eraldamise kohta selgub septembri alguses. Projektitaotluse konkurss toimub kaks korda aastas. Toetuse eesmärk on rikastada kohalikku kultuuri ja spordielu ning innustada kogukondi koos tegustema. Järgmine taotlusvoor on kevadel.

Borrby karjääri kasutamine

Borrby karjäärist liiva ja kruusa kaevandamiseks korraldatud hanke võitis AHLE Baltic OÜ. Leping kehtib 1. septembrist 2023 kuni 2025. aasta veebruaril lõpuni. Soovijatel on võimalik nüüd ka tellida materjali transport.

Uus vallasekretär

10. juulil alustas Vormsi vallasekretärina tööd **Cariina Pähk**. Ta on töötanud avalikus sektoris 2003. aastast Lihula vallasekretäri abina, alates 2012 Lihula vallasekretärina ja 2018. aastast Lääneranna vallasekretärina. Tema pädevus vastab seadusega vallasekretärele kehtestatud nõuetele. „Vajasin keskkonnavahetust,“ selgitab Cariina ise. „Kuna minu töö on mulle alati meeldinud, soovisin jätkata sellega, kus oman kogemust. Vormsi tundus mulle atraktiivne, kuna tegu on armsa väikese saarega, kus on kaunis loodus ja tore kogukond.“

Suvi oli täis sündmusi

JAAK KAABEL, VALLAVOLIKOGU ESIMEES

Suvel meie kultuurielu pulbitseb. Tõttõelda teist nii sündmusterohket suve ei mäletagi. Kontserdid, näitused, töötod, kursused, laagrid ja matkad on vaid osa sellest, kuidas vormsilased ja külastajad said osa saare elust ja kultuurist.

Heameel oli näha Tartu Pallase kooli noori kunstnikke Vormsil maalimas ning inspiratsiooni saamas. Vormsi on selleks kahtlemata suurepärase paika ja loodetavasti oli see ühe toreda traditsiooni algus. Aga mitte kõik kultuur ei mahtunud Vormsile ära. Nii vallutasid meie talharpa-mängijad mandril järjekordse suure lava Viljandi folgil ning Vormsi rahvantsurühm esindas saart Georgias.

Suvel muudeti kuues külakeskuses ligikaudu 4 km teed tolmuvaibaks. Samas oli ka külasid, kes jäid seisukohale, et kruusatee on lahutamatu osa konkreetse küla ilmest ja õhkkonnast. Vormsile oli see rahaliselt suur projekt, mille kogumaksumus oli ligi 300 000 eurot. Valla eelarvest kaeti omaosalusena u 74 000 eurot. Viimati said Vormsi kruusatee tolmuvaiba katte 2013. aastal.

Ehitustööd tehti Rälby sadamas, kus valmis esimene etapp – valmis betoonist uue muuli algus koos paatide veeskamise slipiga ning akvatoorium süvendati 1,8 meetrini. Kuna sadama arendus on kulukas ning korraga

rahastust saada ei ole võimalik, tehakse töid etapi kaupa. Järgmisena on plaan ehitada muul lõpuni ja paigaldada akvatooriumisse pontoonsillad. Nüüd on olemas korralik veeskamiskoht merepääste alustele saare põhjaküljes, mis teeb mõne päästesündmuse ni jõudmise oluliselt kiiremaks.

Praamigraafik täienes sel aastal lisaraisidega nii mais kui septembris. Samuti on rakendatud raskeveokite piirangud aasta lõpuni reedeti kõikidele väljumistele suunaga mandrilt Vormsile ja kõikidel väljumistel pühapäeviti suunaga Vormsilt mandrile. Möödunud suvi andis palju mõtteainet ülevõepiiranguteks uueks aastaks.

Sel suvel elavnes märkimisväärselt Vormsi rendiautode turg. Kas siis „tänu“ puiduveokite tõttu tekkinud ruumipuudusele praamil või mitte, aga kõrvalt vaadates

tundus, et Vormsi külalised võtsid rendiautod avasüli vastu. Loodetavasti tasusid võetud riskid ära ka ettevõtjatele.

Taaskord oli suurepärase kogemuse kasutada taksoteenust elustiilifestivali Vormsi Vaib ajal. Kas Vormsil on aeg küps taksoteenuseks terveks suveks?

Sel aastal osales Maalehe ja Coop'i konkursil „Kogukonna hing 2023“ Hosby külavanem Liina Jutt, jõudes loomulikult esikümnesse. Võit läks küll mujale, kuid Vormsi kogukonna hinge tiitli võitis minu silmis kindlasti Liina ning samuti ka nominatsiooni Vormsi selle

aasta turundusteo tiitlile. Palju õnne, Liina ja Hosby!

Septembris algab uus kooliaasta. Vormsil algab see nagu tavaliselt ja samas alati natuke teisiti. 1. klassis alustab

oma kooliteed kolm last. See on hea märk! Uuenduse on läbi teinud kooli juhtkond – kooli juhivad alates 1. augustist Sabine Burger ja Day-Lee Holm.

Head kooliaastat kõigile Vormsi lastele, lapsevanematele, õpetajatele ja kooli uutele juhtidele! Kõigile teistele toredat sügist!

Kas Vormsil on aeg küps taksoteenuseks terveks suveks?

Peaesineja Terminaator Vormsi suveöös. Foto: Vormsi Vaib

Vormsilastelt vormsilastele

MIKK PUURMANN, KORRALDUSMEESKONNAST

Juulis kolmandat korda peetud saarefestival Vormsi Vaib on jõudnud ikka, kus võib juba tagasihoidlikult esimesi kokkuvõtteid ja üldistusi teha. Õhinapõhiselt käima läinud algatus on oma koha suveürituste seas leidnud – kuidas aga edasi?

15. juulil toimunud vaib oli asjaosaliste kinnitusele senistest kõige terviklikum ja jättis hinge positiivseima emotsiooni. Kindlasti panustasid lõpptulemusse kõige rohkem just kohalikku vaimu kandvad tegevused: giidituur Ants Rajandoga, retrobussi saaretuur, noorte šoutantsu etteaste, Vormsi toidukogukonna väljapanekud jpm.

Hea meel oli kohata publiku seas ohtlalt saare püsi- ja suveelanikke ning veel toredam oli neid näha korraldustiimi seas. 20 saarenoort said vabatahtlikena suurürituse korralduskogemuse ja mitmed neist on valmis järgmisel aastal võtma veel suuremat vastutust.

Samu tähelepanekuid kinnitasid festivalile võimsa lõppakordi vajutanud legendaarse Terminaatori liikmed, kes korraldusega – ennekõike aga publiku ja saare meluga – väga rahule jäid.

Vaib ei oleks mõeldav ilma vormsilaste toeta, aga mida saab vaibist Vormsi?

Saame rääkida arvudest: hinnanguliselt tõi üritus kõigi saarel pakutavate teenuste näol kohalikele ettevõtjatele müügikäivet 50 000 eurot. Hoopis olulisem on aga võimalus end tavapärasest märksa suurema hulga klientide teenindamisel proovile panna ja seeläbi orgaaniliselt kasvada.

Seekordsed 800 külastajat on vaibide rekord. Aga kui suureks kavatseme festivali paisutada? Rõhutan, et esikohal on ja jääb väikesaare eksklusiivsus ning selles valguses märkimisväärselt kasvuruumi ei ole. Ning me ei soovigi. Meie nägemuses peab festival suutma iga külalise vääri- lisele vastu võtta ja samas peab saar oma võlu säilitama.

Seega – neljas Vormsi Vaib tuleb kindlasti! Ja tuleb veelgi sisukam ning mitmekesisem. Võtmesõnaks on kaasatus ühistevõttesse. Kuupäeva kuulutama välja kohe, kui oleme saanud jah-sõna peaesinejalt.

Neljapäeval, 14. sept kell 16 on oodatud kõik 65+ Vormsi elanikud rahvamajja

HÕBEKOHVIKUSSE

Vestlusringi tuleb vallavanem koos vallavalitsuse liikmetega, et rääkida teemadel, mis kokkutulnute jaoks olulised ning arutada selle üle, milliseid Vormsi saare väärtusi peaks kandma edasi Vormsi valla uus üldplaneering.

Olete väga oodatud kohvile ja vestlusele!

Kui vajate kohvikusse jõudmiseks abi transpordiga, helistage 5303 5222 või kirjutage janika@vormsi.ee

Alustab saareülikool

Sügisest alustab loengusari kõigile, kes soovivad olla kursis kiiresti muutuvmas maailmas meie elu ja hakkamasaamist puudutavate uuemate teadmistega.

Kõigepealt on fookuses meie lapsed ja noored – kuidas toetada nende vaimset tervist, sotsiaalseid suhteid, õppimist ja oma potentsiaali avastamist. Seminaridele on oodatud kõik õpetajad, lapsevanemad, vanavanemad, huviringijuhendajad ja teised, kes tahaksid rohkem teada, kuidas noori nende kasvatamisel toetada.

Saareülikool Vormsis

29. septembri külaliseks on Rita Rätsepp

27. oktoobri külaliseks on Merike Kull Tartu Ülikooli liikumislaborist

24. novembri külaliseks on Grete Arro, kes on on hariduspsühholoog

Kõik seminarid toimuvad Vormsi koolimajas ja on tasuta ning avatud kõigile huvilistele!

Lisainfo: Janika Viilma janika@vormsi.ee, 5303 5222

Vallamaja kroonika

Lühike ülevaade kohtumistest ja aruteludest, kus vallatöötajad on osalenud

- 5. juuli** – külas delegatsioon Keila linnavalitsusest
- 8. juuli** – kohvikutepäev ja Hiiumaa Purjelaeva Seltsi väljasõit Vormsile
- 10. juuli** – alustas tööd vallasekretär Cariina Pähk
- 13. juuli** – rahuloluküsitlusele vastamise tähtaeg
- 14. juuli** – arengukava ülevaatamise arutelu rahvamajas
- 21. juuli** – üldplaneeringu töörühma koosolek
- 24. juuli** – Rälby sadama rekonstrueerimise I etapi tööde vastuvõtmine
- 29. juuli** – Olavipäeva tähistamine
- 30. juuli** – kohtumine Saxby külaseeltsiga
- 1. august** – maa hindamise teemaline seminar
- 15. august** – üldplaneeringu töörühma koosolek
- 16. august** – SA Läänemaa nõukogu
- 17. august** – kohtumine tootjavastutusorganisatsioonidega
- 17. august** – spordihoone ehituse teemaline kohtumine
- 18. august** – Vormsi vallavolikogu
- 20. august** – tähtaeg kogukonnaprojektitaotluste esitamiseks
- 21.-23. august** – ametnike välitööd Läänemaal
- 25. august** – üldplaneeringu teemaline avalik arutelu

Koolilood

EGON ERKMANN

1. septembril kell 10 on Vormsi koolimajas õppeaasta avaaktus. Sel aastal alustab õppeaastat 21 õpilast. 1. klassis alustab oma kooliteed kolm last, 9. ehk lõpuklassis õpib kolm noort ning suurim klass on viie õpilasega 8. klass. Lasteaias on üheksa last.

Koolijuhid Sabine Burger ja Day-Lee Holm kinnitasid, et kõik õpetajad on olemas. Uue õpetajana alustab Andreas Viks, kes annab kehalist kasvatust. Õpilastel on nüüd võimalik valida B-võõrkeeleks vene keele kõrval rootsi keel, mida õpetab Age Kõiveer. Enne on ta juhitanud koolis rootsi keele huviringi.

Koolimajas on tehtud muudatusi ruumides. Endine õpetajatetuba on saanud uue sisustuse ning on muutunud puhke- ja kohvitoaks. „See on kogukonnale avatud kohvituba,“ ütleb Day-Lee Holm. „Siia võib tulla raamatukogu külalaste või lihtsalt istuma ja lobisema.“ Õpetajate tööruum viidi endisesse klassi ning aula taga olnud magamistoast sai pärast remonti klassiruum. Külaliste majutusvõimalus säilitati ühes väiksemas ruumis.

Suve jooksul vesteldi enamike õpetajatega. „Need vestlused olid väga konstruktiivsed – fookus oli just personalil ja töötingimustel,“ võtab Day-Lee vestlused kokku.

Augusti viimasel nädalavahetusel oli koolis personali ja lastevanemate ühine uue kooliaasta alustamise talgupäev.

Kuldne lipp Vormsi kohal

KATA VARBLANE

Vormsi suve kulminatsiooniks on juba 1990. aastast olavipäeva tähistamine 29. juulil. Olavipäev toob kokku Vormsiga seotud inimesed lähedalt ja kaugelt ning sel ajal kuuleb rohkesti rootsi keelt.

Olavipäeva keskseks sündmuseks on pidulik jumalateenistus Vormsi Püha Olavi kirikus. Kiriku 33. taaspühitsemise aastapäeva jumalateenistuse südamlikus jutluses soovis piiskop Tiit Salumäe kõigile usku ja sihikindlust, nagu oli Norra pühal kuningal Olavil.

Piiskop Salumäe pidas tänapalve kiriku uue kivitakuse eest ning õnnistas restaureeritud tuulelippu. Ligi saja silmapaari pingsal jälgimisel paigaldas Restehi katusemeister Aare Laanes kuldse tuulelipu kiriku kooriruumi katusele.

Vormsi Jahiseltsi ja Vormsi Merepäaste Seltsi poolt pakuti kirikuaias suurest auravast katlast suppi, mis oli valmisatud kohalikest metssealihast ja maitses taevalikult. Talumuuseumi õuel kostitas Vormsi Kodukandi Ühing olavipäevalisi kohvi ja koogiga ning kõlas lõbus viulumäng. Huvilised said talumuuseumi tallihoones tutvuda Vormsi lugu ja uut visuaalset identiteeti tutvustava näitusega.

Eriti rikkalik oli sel aastal olavipäeva nädala muusikaline kava. Vormsi kirikus kõlas küünlavalguses barokkmuusika ansambel Floridante esituses koos sopran Maria Listraga. Kauni kontserti pakusid noor pianist Jaan Kullerkupp ja Johanna-Liisa Müürisepp. Olavipäeval sai kirikus nautida Skandinaavia koraaliviise ja Põhjamaade pühakutele pühendatud laule ansambel Rondelluse esituses. Kõige nooremaid kuulajaid rõõmustas Helin-Mari Arderi koguperekontsert ning tantsuks mängis rahvalikku muusikat ansambel Vares.

Traditsiooniliselt peeti olavipäeva eel Rälby laad, toimus hilisõhtune mälestusjumalateenistus ning Rootsi ja Eesti kogukondade ühine kultuurisündmus Öppna Ormsö-kistan!/Avagem Vormsi kirst!

Põnevate kohtumiseni 2024. aastal, mis on Eestis nimetatud kultuurilise mitmekesisuse aastaks ning Vormsil möödub 80 aastat vormsirootslaste lahkumisest.

Üleval: (vasakult) Vormsi koguduse õpetaja Ants Rajando tuulelipuga, Stockholmi eesti koguduse õpetaja Tiit Pädam, Tallinna Rootsi-Mihkli koguduse õpetaja Patrik Göransson ja Lääne praost Kaido Saak. All: tuulelipu kinnitamine kooriruumi katusele. Fotod: Kata Varblane

Vormsi Püha Olavi kiriku kaheaastase katuseremondi i-täpiks sai kooriruumi katusele pandud kullatud tuulelipp.

„Kullatud tuulelippu pole Vormsi kirikul tõenäoliselt kunagi olnud,“ muheles kirikuõpetaja Ants Rajando, tundes heameelt lõppenud suurprojektist.

1989. aastal katusele paigaldatud tuulelipule tehti kapitaalremont: puhastati lipuvarras, asendati lipu hinged ning messingust tuulelipuleht kaeti lehtkullaga. Nüüd, kus kiriku katus on korras, tahetakse remondiga kohe edasi minna. Järgmiseks etapiks on kiriku fassaadi uuendamine.

„Välisseintelt eemaldatakse lahtine krohv, tehakse krohviparandused, värvitakse valgeks,“ kirjeldab arhitektist kirikuõpetaja. Samuti korrastatakse aknad ja uksed. „Need on pärit 1980. aastate lõpust, mil kirikut taastati,“ räägib Rajando, „kuid vähemalt üks lõunapoolne ukseleht on aastast 1731 – aastarv on lengi sisse lõigatud.“

Pärast fassaadi korrastamist jääb veel teha kiriku siseremont.

EGON ERKMANN

Lapsed kujundasid tuleviku Vormsit*

PETER JA ELISABETH HEDFORS, KERSLETI, VORMSI / JÖNKÖPING, ROOTSI

27. juunil peeti Vormsi Talumuuseumis teine kohtumine Öppna Ormsö-kistan/Avagem Vormsi kirst. Kokku said umbes 40 vormsilast, eestirootslast Rootsist ja huvilised.

Talumuuseumi tallis seisis värvimata Vormsi kirst. Päevajuhid olid Elisabeth Hedfors ja Henry Timusk. Nad märkisid, et see kirst on kui sümbol, millele igaüks annab oma värvi ja sisu.

Osalejate tutvustamiseks liikus käest kätte Vormsi rannalt korjatud fossiil ning selle hoidja ütles oma nime ja miks ta Vormsit armastab.

Kata Varblane esitles Vormsi uut brändi. Kõiki, kes valmistavad Vormsi tooteid ja trükiseid, julgustatakse seda graafilist lahendust kasutama.

Jan Rönnerb Rälbyst rääkis andmebaasist *Vära Anor* (Meie esivanemad). Andmebaas sisaldab 300 aasta jooksul Vormsil elanud inimeste kohta fakte ja näitab omavahelisi seoseid. Andmebaasi ligipääs on Vormsi Kodukandi Ühingu

liikmetel. Läbi talumuuseumi on see võimalus ka teistele huvilistele. Samuti näitas Jan veebikeskkonda *Topoteket*, milles on üle 1000 foto ja dokumendi eestirootslaste aladelt.

Jana Stahl Eestirootslaste Kultuuriomavalitsusest tutvustas 2024. aasta juulis Haapsalus toimuvat eestirootslaste laulua ja tantsupidu.

Henry Timusk andis ülevaate eestirootslaste uuringust, mis viidi läbi nii Eestis kui Rootsist. Samuti PEEK projektitaotlusest rannarootslaste alade tutvustamiseks, mille üheks osaks oleks Sviby Norjase tallu pärandkäsitöökeskuse rajamine.

Vallavanem Maris Jõgeva rääkis Vormsi uue üldplaneeringu tööprotsessist. Ta avaldas lootust, et uue planeeringu väljatöötamisel osalevad aktiivselt ka rootslased, kellel on maad või muud seosed Vormsiga.

Vormsi taludel on olnud majamärk (perekäsi), mis põhineb lihtsatel joontel. Nagu ruunimärgid, on neid jooni kombineeritud mitmel viisil. Lapsed said kujundada oma majamärgi.

Samuti pidid lapsed talumuuseumis lugema kokku Vormsi kirstud. Seejärel kujundasid nad enda Vormsi kirstu.

* Laste nägemus Vormsi kirstust on kui nägemus tuleviku Vormsist. Foto: Kata Varblane

Pildikesi talumuuseumist

TATJANA SÄÄS, SIILIKESE TÖÖTOAD

Vormsi Talumuuseum ei kõnele ainult ajaloo, vaid seal saab suviti õppida (pärimus)tegevusi, mida meie esivanemad oskasid.

Maikuus õpetas rõõmsameelne ja boheemlaslik korvimeister, endine sõjaväelane Margus Rebane huvilistele juurtest korvide punumist. Pärast teooriaosa käidi metsast männi- ja kuusejuuri hankimas – ikka nii, et puudele kahju ei sünniks. Seda oskust on Margus oma vanaisalt õppinud. Ka muuseumis on suurem osa korve just kuuse- või männijuurtest tehtud ja meistri hinnangul vähemalt 100 aastat vanad.

Juuni alguses tuli Margus uuesti ja näitas, kuidas kodusest paberirämpsusust praktilisi esemeid – korve, topse, aluseid – punuda. Punumistehnikas saab teha nii suuri pesukorve kui joogamatte. Teine päev kuulus tema kolmandale suurele armastusele – paekivide nikerdamisele. Vormsi kivid on selleks ideaalsed.

Juuli esimesel nädalal täitus tallihoone toolivalmistajatega. Meister Meelis Kihulase käe all valmistati talutoole, mille eeskujuks Vormsi vanad toolid. Uued toolid valmisid ilma elektriliste tööriistadeta, isegi ilma hõõvlita. Käepäraseks sai noa, liimeistri, kirve ja käsipuuri kasutamine.

Juuli teisel nädalal oli talumuuseumi hoov täis villatupse. Villapäevad algasid samuti puutööga – ise tehti viikingite eeskujul reha moodi teljed, millega punuti mõnus villane heidevaip. Merike ja Egon Sepp näitasid, kuidas ise lõnga teha. Saaremaa Sörve Villaveskis tehtud heidest oli lausa lust vokiga lõnga kedrata! Ka sai kogemusi villa värvimise, kudumisraami ning kinda ja mütside kudumismasina kasutamises.

Lisaks neile toimusid Siilikese töötubade projekti „Elav muuseum“ raames ka nädalavahetustel tasuta meisterdamisega lastehommikud. Need kestavad kuni 17. septembrini.

Juuli viimasel nädalavahetusel oli Vormsi noortel talharpamängijatel võimalus osaleda Eesti suurimal muusikafestivalil Viljandi Pärimusmuusika Festival. Anti kaks kontserti: neljapäeva õösel kell 1 Tantsumajas ning laupäeva õhtul Rohelisel laval (fotol). Kuulajaid oli mõlemal kontserdil palju. Viljandis käisid noortest Liise Varblane, Merilyn Juhkam, Gertlin Kanarbik, Katarina Kõiveer ja Randal Mutso. Juhendajad ja saatjad olid Liisa Koemets, Helle Suurlaht ja Age Kõiveer. Foto: Janika Viilma

Talharpa-mängijate kasvulava

AGE KÕIVEER JA LIISA KOEMETS, KORRALDAJAD

9.-13. augustil peeti üle-eestiline hiiu kandle ehk talharpa-mängijate suvine kokkusaamine. Ligi 50 osalejat näitas taas, et laager on oodatud nii vanade kui uute pillimängijate seas.

Vähe on selliseid laagreid, kus pühendatakse nii sügavuti ühele pillile. Lisaks on laagri eesmärk hoida hiiu kandle mängutraditsiooni Eestis ja eriti just Vormsil. Ajalooliselt saab Vormsit pidada talharpa koduks.

Nagu igal aastal, olid ka sel korral muusikutest õpetajaid nii Eestist kui kaugemalt. Eestist olid Sanni Noormets, Kelly Veinberg, Sille Ilves, Liisa Koemets

ja Soomest Kirsi Vinkki. Õpiti nii Eesti kui teiste maade lugusid ja harjutati mängutehnikat. Eraldi oli algajate grupp, kus osalejad said selgeks esimesed pillimänguvõtted.

Lisaks toimus kaks kontserti ja laagriliste vaba lava koos meeoluka tantsuõhtuga. Põnev oli matk Borrby külla, kus Marju Tamm ja Yngve Rosenblad tutvustasid kahe ajaloolise talharpa-mängija – Anders Ahlströmi ja Hans Renqvisti – kodukohti ja elulugusid.

Laagri tipp-hetkedeks oli lõppkontserdil 50 pilli kõla ühisloos ja kõikide osalejate mitmehäälnelaul, mis laagri kenasti kokku võtsid.

Kohtumiseni uuel aastal!

Kultuurilaager sidus meid taas kokku

KAIRI AAVERE, KULTUURILAAGRI MEESKONNAST

17.-21. juulil toimus juba üheksandat aastat noortele kultuuriuurijatele Vormsi kultuurilaager alapealkirjaga „Seotud“. Viiepäevases laagris osales 61 last ja noort vanuses 8-18 aastat. Nendest 15 olid kohalikud, 18 suvevormsilast ning 28 mandrilt tulnud laagrilist.

Laagripäevade jooksul osalesid noored kultuuriuurijad erinevates tegevustes ning uurisid Vormsi ja rannarootsi kultuuripärandit.

Laagriliseks ristimine toimus Hosbys Skärestain rändrahnu juures. Teisel päeval osalesid kultuuriuurijad Vormsi Talumuuseumi õuel erinevates töötubades, kus õpiti herbariseerimist ja ümbriku voltimist tänukaartide valmistamiseks, tutvuti saunarituaalidega, meisterdati puutööna oma peremärgiga templeid ning mõeldi välja Vormsi tantsuelemente sisaldav tants, mille saatemuusika oli mõistagi Puuluupi repertuaarist. Muuseumi tallis vaadati öökino filmi „Kevade“.

Fotol laagri lipp koos laagrilistest külavanematega. Erakogu

Kolmapäeval olid laagrilised Hullos, kus Merit Kaabeli juhendamisel valmisid Vormsi kiriku toetuseks savist laevukesed, millest hiljem said küünlalaevukesed. Neid on võimalik osta kirikust ja Hullos käsitöötoast.

Pärastlõunal viis tee kirikusse ja kalmistule, kus Ants Rajando andis põhjaliku ülevaate kiriku ajaloo. Päeva tipp hetk oli ronimine kiriku pöönigule.

Hullos olles on laagriliste suur ootus alati Vormsi kaubamaja külastamine, mida sai ka tehtud.

Neljapäev sõideti ratasel taas Hullosse,

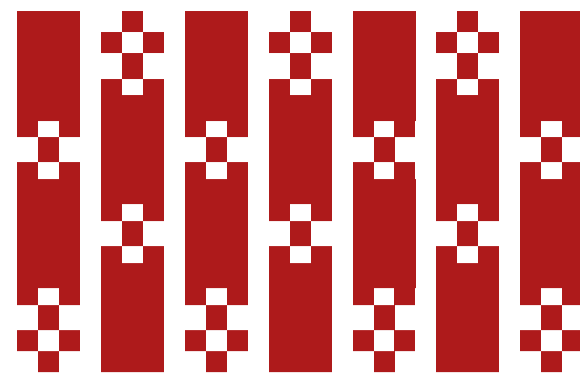
kus Viljandi Kultuuriakadeemia pärimusmuusika üliõpilased Brett Hiio, Hanna Miina Kivisäk, Martin Kalm ja Romet Allingu andsid panuse õhtul toimuvaks laagriõhtu kontsertõhtuks.

Pidulik lõpuõhtu algas traditsioonilise rongkäiguga Vormsi kooli eest ning lõppes toredate etteastetega rahvamajas. Üheskoos lauldi pärimuslaule ja tantsiti tantsu- ja liikumismänge. Esitusele tuli ka laagri hümniks kujunenud lugu, mida juhendas Liina Mõis. Õhtu jätkus hiljem laagripiltsil simmaniga, mida juhtisid Viljandi noored muusikud.

Õhähäre tuli sel korral hommiku hakul, kui vallavanem lapsed parvlaev Ormsö pardale kupatas.

Laagri lõpetasime vahva maastiku- ja maamänguga, mille tipunoodiks oli kauaoodatud veesein. Kogu nädala vältel valdas tervet laagrit tugev ja ühtne energia ning uuendati ja loodi uusi sõprussuhteid.

Oleme juba 10. juubeliaasta ootuses ning kui laagrilise suust kõlab, et „ma soovin ka selle laagriga üles kasvada!“, siis laagri meeskonnana tunneme, et teeme tõesti õiget asja!

Sündmused

Kavas võib tulla muudatusi, uuendatud sündmuste infot saab kodulehelt vormsi.ee/sundmused

Sündmused on nii tasulised kui tasuta. Täpsema info saamiseks võtke ühendust sündmuse kontaktiga.

September

2.09 kl 12-16 õpituba: rookrooni valmistamine. Vormsi talumuuseum. Registreerumine: siilike36@gmail.com

3.09 kl 11.30-13 lastehommik: Vormsi kirst. Vormsi talumuuseum. Registreerumine: siilike36@gmail.com

9.09 kl 11.30-12.30 töötuba: tõrvaseebi valmistamine kiirmeetodil. Vormsi talumuuseum. Registreerumine: siilike36@gmail.com

10.09 kl 11.30-13 lastehommik: linatööd. Vormsi talumuuseum. Registreerumine: siilike36@gmail.com

16.09 kl 12-16 linatööde päev. Vormsi talumuuseum. Registreerumine: siilike36@gmail.com

17.09 kl 11.30-13 lastehommik: rookrooni valmistamine. Vormsi talumuuseum. Registreerumine: siilike36@gmail.com

29.09 saareülikool Vormsis: Rita Rätsepp. Vormsi kool

30.09 kl 12-13 kontsert. Vormsi kirik

30.09 kl 19-22 Vana Baskini Teater, „Aabitsa kukk“. Rahvamaja. Pilet 22 €, sooduspilet 20 €

Oktoober

21.10 kl 19.30-22.30 tantsuõhtu ansambliga Väliharf. Rahvamaja. Korraldajad: Butiigi proud

27.10 saareülikool Vormsis: Merike Kull, Tartu Ülikooli liikumislabor. Vormsi kool

Tule tervisekontrolli! Vastuvõtt Hullos

9.-10.09 silmaarsti vastuvõtt

12.09 alates kl 9.30 mammograafia, ultraheli ja röntgen

11.09 kl 12.30-16.30 ja

12.09 kl 9-11.30 nahakabinett

Registreerumine kuni 8. septembrini
ppearstikeskuse tel 506 4795

Palju õnne!

Vormsi väärivad sünnipäevalapsed

Juuli

TATJANA PAJUSTE 70
NIKOLAI DUŠTŠENKO 75
TATJANA SAARD 75
AINO SOMMERMANN 86

August

JONNE BERGGREN 70
ELMAR PARAMSON 70
TOOMAS PUURMANN 70
EVALD RAUDSEPP 81
ARMILDA HOKKONEN 94
MARIA INGEBORG GILBERT 94